

Anna Cudowska-Sojko
Andrzej Dzun
Katedra Ekonomii Politycznej
Uniwersytet w Białymstoku

POLSKA POLITYKA FISKALNA A BILANS HANDLOWY KRAJU - ANALIZA TEORETYCZNO-EMPIRYCZNA

Abstrakt

Polityka fiskalna jest bez wątpienia jedną z głównych składowych polityki ekonomicznej realizowanej przez każde państwo. W związku z powyższym, należy zauważyć, że mamy tu do czynienia z istotnym elementem życia gospodarczego, wpływającym w sposób bezpośredni, bądź pośredni na wskaźniki makrogospodarcze kraju. W szczególności chodzi tu o ścisły związek między polityką fiskalną a długookresowym tempem wzrostu gospodarczego, poziomem oraz tempem zmian wskaźników przeciętnego poziomu cen oraz zatrudnienia i bezrobocia. Politykę fiskalną można również nierozzerwalnie powiązać z polityką pieniężną, kursu walutowego oraz handlową. Oznacza to, że należy zauważyć, iż bez wątpienia istnieje zależność między polityką fiskalną a saldem bilansu handlowego. Można to zjawisko badać przy pomocy modelu Mundella-Fleminga. Model ten może stanowić podstawę badań wyżej wspomnianej zależności w relacji do gospodarki polskiej.

Słowa kluczowe: bilans płatniczy, bilans handlowy, model IS-LM, model Mundella-Fleminga, kurs walutowy.

Wprowadzenie

Polityka fiskalna jest bez wątpienia jedną z głównych składowych polityki makroekonomicznej realizowanej przez każde państwo. W związku z powyższym, należy zauważyć, że mamy tu do czynienia z istotnym elementem życia gospodarczego, wpływającym w sposób bezpośredni, bądź pośredni na wskaźniki makrogospodarcze kraju. W szczególności chodzi tu o ścisły związek między polityką fiskalną a długookresowym tempem wzrostu gospodarczego, poziomem oraz tempem zmian wskaźników zmian przeciętnego poziomu cen oraz wskaźników zatrudnienia i bezrobocia. Politykę fiskalną można również nierozzerwalnie powiązać z polityką pieniężną, kursu walutowego oraz handlową.

W warunkach dynamicznych zmian otoczenia gospodarki polskiej, polegających przede wszystkim na nasilających się procesach globalizacyjnych oraz postępującym procesem integracji z krajami Unii Europejskiej, przed polską polityką fiskalną stoją poważne zadania. Ich doniosłość wiąże się z jednej strony z relatywnie poważnym stanem finansów publicznych w ostatnich latach, których stan, jak wskazują badania jedynie w niewielkim stopniu zależy od czynników koniunkturalnych (M. Mackiewicz, 2006), natomiast w znacznie większym stopniu odzwierciedla działanie czynników strukturalnych (F. Coricelli, V. Ercolani, 2002). Z drugiej strony, jak już wspomniano, funkcjonowanie gospodarki polskiej w ramach struktur unijnych, ze szczególnym uwzględnieniem przyszłego członkostwa w obszarze euro wymagać będzie osiągnięcia oczekiwanych makroekonomicznych wskaźników nominalnych jak i dostosowań realnych, sprzyjających przechodzeniu do coraz bardziej zaawansowanych form integracji (D. Gotz-Kozierkiewicz, 2004).

Celem artykułu jest analiza zależności między polityką fiskalną, realizowaną jak już wspomniano w powyższych rozważaniach w warunkach określonego otoczenia makroekonomicznego, na kształtowanie warunków wymiany handlowej, ze szczególnym uwzględnieniem salda bilansu handlowego. W szczególności chodzi o weryfikację hipotezy badawczej, że nadmiernie ekspansywna polityka fiskalna, przejawiająca się przede wszystkim występowaniem względnie wysokiego i trwałego deficytu budżetowego, jest jednym z poważniejszych czynników sprawczych występującego długookresowo ujemnego salda bilansu handlowego. Dzieje się tak dlatego, że przede wszystkim w wyżej wspomnianej sytuacji istnieje konieczność poszukiwania źródeł finansowania deficytu finansów publicznych. W konsekwencji należy oczekiwać:

- Utrzymania lub nawet wzrostu obciążeń o charakterze podatkowym i poza podatkowym.
- Wzrostu, bądź utrzymywania na względnie wysokim poziomie stóp procentowych w wyniku finansowania deficytu budżetowego przy pomocy kredytów bankowych oraz sprzedaży skarbowych papierów wartościowych.
- Długookresowego procesu aprecjacji waluty krajowej.
- Zmiany struktury inwestycji (w szczególności zagranicznych) w kierunku dynamicznego wzrostu udziału inwestycji portfelowych.

Wyżej wymienione skutki oczywiście nie są jedynymi konsekwencjami występowania deficytu budżetowego. Jednakże z punktu widzenia wpływu na późniejsze zmiany w handlu zagranicznym wydają się stosunkowo istotne. W związku z powyższym zostaną poddane dokładniejszej analizie w dalszej części pracy.

Polityka fiskalna w gospodarce otwartej

Zanim przejdziemy do szczegółowej analizy wpływu poszczególnych czynników na handel zagraniczny, a w szczególności na saldo bilansu handlowego, należy przypomnieć teoretyczny model gospodarki otwartej Mundella-Fleminga wynikający z hicksowskiego modelu IS-LM (R.A. Mundell, 1963, M. Obstfeld, 2001, M. Pluciński, 1998, s.81-130). W modelu gospodarki otwartej także wychodzimy z tożsamości dochodowo-wydatkowej. Jednakże w przypadku tego typu modelu prawa strona równania otrzymuje czwarty składnik zwany eksportem netto (X), który jak wiadomo oznacza poziom nadwyżki eksportu nad importem w handlu z zagranicą. Wiadomym jest także, że w przypadku nadwyżki importu nad eksportem wskaźnik ten przyjmie wartość ujemną. Po tym doprecyzowaniu możemy zapisać, że tożsamość dochodowo-wydatkowa przyjmie postać równości:

$$Y = C + I + G + X$$

W zapisanym w ten sposób wzorze C jest oczywiście konsumpcją, I to inwestycje, G - zakupy rządowe, natomiast funkcję eksportu netto można wyrazić przy pomocy następującego wzoru (R.A. Mundell, 1963, Z. Fedorowicz, 1998, s. 49):

$$X = g - mY - nR$$

W tym wzorze g oznacza autonomiczną wartość eksportu netto, niezależną od wysokości dochodu oraz stopy procentowej, m to krańcowa skłonność do importu, natomiast n jest współczynnikiem wrażliwości eksportu netto na stopę procentową. Po objaśnieniu użytych we wzorze symboli możemy zauważyć prawidłowości. Po pierwsze, mamy do czynienia z ujemną zależnością między wysokością dochodu, a poziomem eksportu netto. Dzieje się tak, ponieważ w gospodarce danego kraju, ze względu na jej strukturę i charakter więzi z zagranicą część potrzeb konsumpcyjnych oraz produkcyjnych i inwestycyjnych jest zaspokajana przy

pomocy importu. Wzrost poziomu produktu (dochodu) pociągnie za sobą wzrost konsumpcji i inwestycji. W konsekwencji następuje odpowiedni wzrost importu, którego efektem musi być ograniczenie nadwyżki eksportu nad importem. W związku z powyższym, można stwierdzić w sposób następujący, że współczynnik krańcowej skłonności do importu – m – wyraża wielkość wzrostu importu przy wzroście poziomu dochodu (produktu) o dodatkową jednostkę. (Z. Fedorowicz, 1998). Ta analiza teoretyczna potwierdza się na bazie dokonywanych badań empirycznych. Potwierdzeniem empirycznym występowania tej zależności może być przykład krajów Europy Środkowo- -Wschodniej, stosunkowo często analizowany w literaturze przedmiotu. Szybki wzrost gospodarczy w większości krajów tego regionu skutkowało w większości z nich pogarszaniem salda bilansu handlowego w szczególności w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku (M. Reluga, 2002, Z. Matkowski, 2004).

Analizując powyższy wzór można również zauważyć inną prawidłowość, a mianowicie występuje również odwrotna zależność między wysokością stopy procentowej a eksportem netto. Aby wyjaśnić tę zależność należy posłużyć się wzajemną korelacją między stopami procentowymi, a kursem walutowym. Wzrost stóp procentowych na rynku finansowym danego kraju (przy założeniu niezmienności tych stóp w innych krajach) powoduje wzrost rentowności lokat w danej walucie we wszystkich obszarach jego rynku finansowego (a więc nie tylko lokat bankowych, ale także bonów skarbowych , obligacji itp.) Tego typu zmiana stanowi zachętę dla zagranicznych inwestorów do przesyłania kapitałów (inwestycji portfelowych) z rynków finansowych o nie zmienionej stopie procentowej na rynki finansowe krajów o rosnącej stopie procentowej. W konsekwencji , rosnący popyt na walutę danego kraju na rynkach międzynarodowych prowadzi do jej aprecjacji, zgodnie z teorią popytu i podaży.

Oczywiście taki wzrost kursu skutkuje konsekwencjami dla bilansu handlowego kraju o rosnących stopach procentowych . Wskutek aprecjacji waluty krajowej nastąpi relatywny wzrost cen towarów eksportowanych, W konsekwencji będziemy mieli do czynienia z relatywnym spadkiem cen towarów importowanych. Pociągnie to za sobą spadek popytu na rynkach międzynarodowych na towary oferowane przez kraj którego waluta podlega procesowi aprecjacji. Innymi słowy dochodzimy do wniosku, że wzrost stóp procentowych na rynkach finansowych danego kraju, przy ich niezmienności na rynkach finansowych innych krajów, przy współdziałaniu mechanizmu kształtowania kursu walutowego, prowadzi do obniżenia wskaźnika eksportu netto (czyli salda bilansu handlowego).

Funkcję eksportu netto można przekształcić w funkcję inwestycji i oszczędności. W tym celu należy skorzystać ze znanych skądinąd wzorów (Z. Fedorowicz, 1998, s.50-51):

$$\begin{aligned} Y &= C + I + G + X \\ C &= a + bY(1-t) \\ I &= e - dR \\ X &= g - mY - nR \end{aligned}$$

Pomijając znane już poprzednio oznaczenia, a - należy określić jako konsumpcję autonomiczną, a więc niezależną od poziomu dochodu, b - jest krańcową skłonnością do konsumpcji, czyli wskaźnik ten pokazuje o ile przyrośnie konsumpcja, jeżeli dochód przyrośnie o jednostkę. Z kolei, t - przeciętny poziom opodatkowania, e – poziom inwestycji autonomicznych , niezależnych od poziomu stóp procentowych, d - skłonność do inwestycji w zależności od poziomu stóp procentowych. Jak wiadomo zależność ta będzie ujemna, ze względu na fakt, że stopa procentowa jest jednym z kosztów inwestycji.

W konsekwencji po dokonaniu przekształceń funkcja inwestycje- oszczędności przybierze postać następującą:

$$R = \frac{a + e + g + G - Y[1 - b(1 - t) + m]}{d + n}$$

Z powyższego równania zatem możemy wysnuć wnioski potwierdzające nasze wcześniejsze rozważania na temat wzajemnych zależności między saldem bilansu handlowego i eksportem netto:

- Występuje wyraźnie dodatnia zależność między wielkościami niezależnymi od poziomu stopy procentowej a jej wysokością .
- Poziom zakupów rządowych w sposób dodatni wpływa na wysokość stopy procentowej .
- Im wyższe wskaźniki wrażliwości na zmiany stóp procentowych, tym niższego jej poziomowi należy oczekiwać

Reasumując tą część rozważań, należy zauważyć, że istnieje stosunkowo poważna zależność pomiędzy polityką fiskalną państwa a saldem bilansu handlowego. Co prawda, w tym przypadku należy doszukiwać się przede wszystkim zależności pośrednich, jednakże co do wzajemnej korelacji nie występują jakiegokolwiek wątpliwości

Budżet państwa oraz polityka fiskalna Polski w latach dziewięćdziesiątych i współcześnie

Jak już wspomniano przed polską polityką fiskalną stoi stosunkowo poważne zadanie. Dążąc do zacieśnienia współpracy gospodarczej wewnątrz Unii Europejskiej, a co za tym idzie, przejścia do wyższych form integracji, należy spełnić dość rygorystyczne wymagania. Należy tu przypomnieć, że chodzi przede wszystkim o tak zwane kryteria stabilizacji fiskalnej, które zostały zawarte w Traktacie o Unii Europejskiej w części dotyczącej Unii Ekonomicznej i Monetarnej (The Euro and Economic Policy..., 1999, s. 25-77). W Protokole nr 5 do traktatu o procedurze w przypadku nadmiernego deficytu budżetowego określono referencyjne wartości deficytu budżetowego i długu publicznego. Należy przypomnieć, że relacja planowanego lub bieżącego deficytu budżetowego do PKB w cenach rynkowych nie powinna przekroczyć 3%. Natomiast relacja długu publicznego do PKB w cenach rynkowych 60%(S. Bukowski, 2004).

Tymczasem, analizując dane z tabeli 1. oraz tabeli 2. możemy zauważyć, że warunki te od dłuższego okresu czasu nie są spełniane. W szczególności jeżeli chodzi o relację deficytu budżetowego do PKB. Zjawisko to staje się szczególnie zauważalne w przypadku lat 2001-2004.

Tabela 1. Budżet państwa w latach 1999-2004 (w mln złotych)

Wyszczególnienie	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Dochody						
Ogółem	125922	135663	140527	143520	152111	156281
Dochody krajowe	125857	135530	139354	143022	151978	153509
Podatki pośrednie	74567	79670	82423	89604	95443	100992
Podatek dochodowy	38176	39956	36664	39147	39783	34578
Dochody niepodatkowe	13080	15886	20253	14271	16750	17938
Wpływy z cła	5566	5080	4060	3806	3751	2281
Dochody zagraniczne	65	134	1173	498	133	183
Wpłaty do budżetu państwa z Unii Europejskiej	X	X	X	X	X	2588
Wydatki						
Ogółem	138401	151054	172885	182922	189154	197698
Dotacje i subwencje	72878	83470	98265	104373	105176	101577
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	11861	13175	14748	15091	15853	18338

Wydatki bieżące jednostek budżetowych	25809	26928	29274	29801	34200	37086
Rozliczenia z bankami	1686	2029	3279	1797	1348	1227
Obsługa długu publicznego	18778	18024	20898	24048	24051	22565
Wydatki majątkowe	7389	7428	6420	7811	8526	11080
Środki własne Unii Europejskiej	X	X	X	X	X	5825

Źródło: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001, GUS, Warszawa 2001, s.494-495, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2003, GUS, Warszawa 2003, s.5333-534, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2004, GUS, Warszawa 2004, s.618-619, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2005, GUS, Warszawa 2005, s.626-627.

Co prawda, w kolejnych latach nie ujętych tabeli, czyli 2005-2006 (planowane), zauważalny jest niewielki spadek poziomu deficytu budżetowego. I tak, w 2005 roku wyniósł on około 34 mld złotych, natomiast przewidywany na rok bieżący niewiele ponad 30 mld złotych, co oczywiście pozwoliłoby na obniżenie relacji deficytu do PKB poniżej 4% (dane o wykonaniu budżetu państwa na rok 2005 i 2006, www.mf.gov.pl, stan na 25 kwietnia 2006). Porównując te dane z innymi krajami Unii Europejskiej, szczególnie skupionymi w Unii Monetarnej można oczywiście zauważyć, że większość krajów skupionych w Eurolandzie charakteryzuje się znacznie lepszymi wskaźnikami. Nie dotyczy to w zasadzie jedynie Grecji, w której wyżej wymienione wskaźniki są rażąco wyższe aniżeli przeciętna dla Unii Europejskiej, oraz częściowo Włoch i Belgii- w przypadku tych krajów chodzi przede wszystkim o wysoki poziom długu publicznego w relacji do PKB (General Government Data..., 2005)

Tabela 2. Deficyt budżetowy-wielkość (w mln złotych) i w relacji do PKB

Wyszczególnienie	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Wielkość	-12479	-15391	-32358	-39402	-37043	-41417
W relacji do PKB	-2,0	-2,2	-4,3	-5,1	-4,4	-4,5

Źródło: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001, GUS, Warszawa 2001, s.494, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2003, GUS, Warszawa 2003, s.534, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2004, GUS, Warszawa 2004, s.619, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2005, GUS, Warszawa 2005, s.627,

Analizując dane zawarte w tabelach 1-2 można również wyciągnąć pewne wnioski dotyczące najbardziej nas interesującej tematyki badawczej. Przede wszystkim, zauważalne stają się następujące zjawiska, które według założeń teoretycznych, powinny wpływać w sposób bezpośredni lub pośredni na handel zagraniczny badanego kraju:

- Trwale występujący deficyt budżetowy niebezpiecznie oscylujący w okolicach granicy bezpieczeństwa, czyli 5%,
- Wysoki udział wydatków sztywnych w całkowitych wydatkach budżetu państwa, co utrudnia skuteczną reformę finansów publicznych,
- Relatywnie poważny spadek znaczenia ceł jako źródła dochodów budżetowych,
- Utrwalenia tendencji zauważalnej w większości krajów, a polegającej na stosunkowo szybkim wzroście znaczenia opodatkowania pośredniego, kosztem bezpośredniego

Tabela 3. Sposoby finansowania deficytu budżetowego

Wyszczególnienie	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Źródła krajowe	13627	20411	43671	35955	31081	38292
W systemie bankowym	2935	-13392	10589	740	2928	-3640
Poza systemem bankowym	2693	7057	23922	22759	15410	21339
Przychody z prywatyzacji	8000	26746	6490	1971	2963	10254
Źródła zagraniczne	-1148	-5019	-11312	3448	5962	3125

Źródło: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001, GUS, Warszawa 2001, s.494, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2003, GUS, Warszawa 2003, s.534, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2004, GUS, Warszawa 2004, s.619, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2005, GUS, Warszawa 2005, s.627.

Podsumowując dotychczasowe rozważania należy zauważyć, że stosunkowo wysoki poziom deficytu budżetowego stwarza dla gospodarki polskiej stosunkowo poważne problemy zarówno biorąc pod uwagę płaszczyznę krajową i ponadnarodową. Chodzi tu o konieczność obniżenia poziomu deficytu budżetowego- długookresowo, jak też znalezienie źródeł finansowania- w ujęciu krótkookresowym. W przypadku płaszczyzny ponadnarodowej, to przede wszystkim czynnik wpływający na perspektywę poszerzenia więzi integracyjnych w ramach Unii Europejskiej, a także na konkurencyjność międzynarodową gospodarki polskiej, powiązaną w wysokością stóp procentowych, jak również kształtowaniem się kursu złotego w stosunku do walut obcych.

Tabela 4. Państwowy dług publiczny (w mln złotych) i w relacji do PKB

Wyszczególnienie	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Ogółem	273383	280474	302107	353843	408631	432282
Dług sektora instytucji rządowych	267196	271096	291320	338573	392083	413887
Dług Skarbu Państwa	263541	265888	282617	326771	378505	402233
Krajowy	133847	145053	183708	218214	250727	291031
Zagraniczny	129694	120835	98909	108557	127778	111202
Pozostały dług	3655	5209	8703	11802	13578	11654
Dług sektora instytucji samorządowych	6187	5209	10786	15270	16548	18395
Państwowy dług publiczny w relacji do PKB (w %)	44,4	40,9	40,2	45,9	48,5	46,9

Źródło: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001, GUS, Warszawa 2001, s.496, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2003, GUS, Warszawa 2003, s.534, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2004, GUS, Warszawa 2004, s.621, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2005, GUS, Warszawa 2005, s.629.

Analizując dane zawarte w tabelach 3-4 możemy zauważyć oczywiście pewne dane, które przyjmują poziom zadawalający z punktu widzenia makroekonomicznego. To przede wszystkim relacja długu publicznego do PKB, która cały czas znajduje się w dopuszczalnym

przedziale, poniżej 60%. Jednakże zauważalne staje się także zjawisko niekorzystne, które długookresowo może wpłynąć zarówno na pogorszenie wyżej wspomnianej relacji, jak i prowadzić do obniżenia poziomu międzynarodowej konkurencyjności gospodarki polskiej. Chodzi tu przede wszystkim o narastanie długu publicznego w liczbach bezwzględnych.

Handel zagraniczny Polski w latach dziewięćdziesiątych i współczesnych

Handel zagraniczny Polski jest jedną z najbardziej newralgicznych dziedzin gospodarki. Proces otwierania polskiej gospodarki, który rozpoczął się jeszcze pod koniec lat osiemdziesiątych ubiegłego stulecia, doprowadził do radykalnych zmian w zasadzie na każdej dziedzinie, w tym rewolucyjnych zmian w obszarze handlu zagranicznego. Działania, które wówczas podjęto polegały przede wszystkim na (E. Chilimoniuk, E. Czarny, 2004):

- Likwidacji monopolu państwa w handlu zagranicznym
- Zniesieniu reglamentacji dewiz
- Liberalizacji przepisów dotyczących przepływu kapitału inwestycyjnego
- Likwidacji ugrupowania integracyjnego krajów socjalistycznych (RWPG)

W konsekwencji zbiorów wszystkich wyżej wspomnianych działań doprowadził do radykalnych zmian tej dziedziny życia gospodarczego. Zmiany te miały charakter zarówno pozytywny, jak i negatywny. Do pozytywów bez wątpienia można zaliczyć przede wszystkim:

- Odpolitycznienie tej sfery życia gospodarczego
- Radykalny wzrost wielkości obrotów zagranicą – w latach 1990-2005 wielkość eksportu towarowego wzrosła (w przeliczeniu na dolary USA) ponad czterokrotnie, natomiast importu ponad siedmiokrotnie.
- Struktura eksportu i importu w zdecydowanie większym zakresie stała się pochodną popytu o charakterze konsumpcyjnym i inwestycyjnym.

W tym samym czasie zauważono także zmiany relatywnie niekorzystne, które na długi okres czasu wpłynęły na stosunkowo negatywną ocenę tej sfery działalności gospodarczej w ujęciu makroekonomicznym:

- Pogorszenie struktury towarowej eksportu, zwłaszcza w początkowym okresie przemian, które było przede wszystkim pochodną niższego poziomu rozwoju gospodarczego w stosunku do nowych, dominujących partnerów handlowych,
- Narastający z okresu na okres poziom deficytu bilansu handlowego, który swoje apogeum osiągnął pod koniec lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku

Obecnie można zauważyć (tabela 5) proces powolnej poprawy wskaźników wymiany handlowej z zagranicą. Jeżeli wzięlibyśmy pod uwagę dane dotyczące roku ubiegłego, wówczas moglibyśmy zauważyć, że wskaźnik salda bilansu handlowego w 2005 roku poprawił się jeszcze w większym stopniu, aniżeli miało to miejsce w latach 2001-2004. A mianowicie w wyżej wspomnianym roku wielkość eksportu wyniosła około 88,5 mld USD, natomiast importu około 99,1 mld USD, co oznacza, że saldo bilansu handlowego wyniosło -10,6 mld USD (Polski handel zagraniczny w latach 2001-2005). Prognozy na rok 2006 są również stosunkowo pozytywne i zakładają obniżenie ujemnego salda bilansu handlowego wartości jednocyfrowej (M. Dynus, 2005)

Tabela 5. Obroty handlu zagranicznego i bilans handlowy Polski w wybranych latach (w mld USD)

Wyszczególnienie	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Eksport	22,9	31,6	35,4	41,0	53,6	73,8
Import	29,0	48,9	50,4	55,1	68,0	88,2
Saldo bilansu handlowego	-6,1	-17,4	-15,0	-14,1	-14,4	-14,4

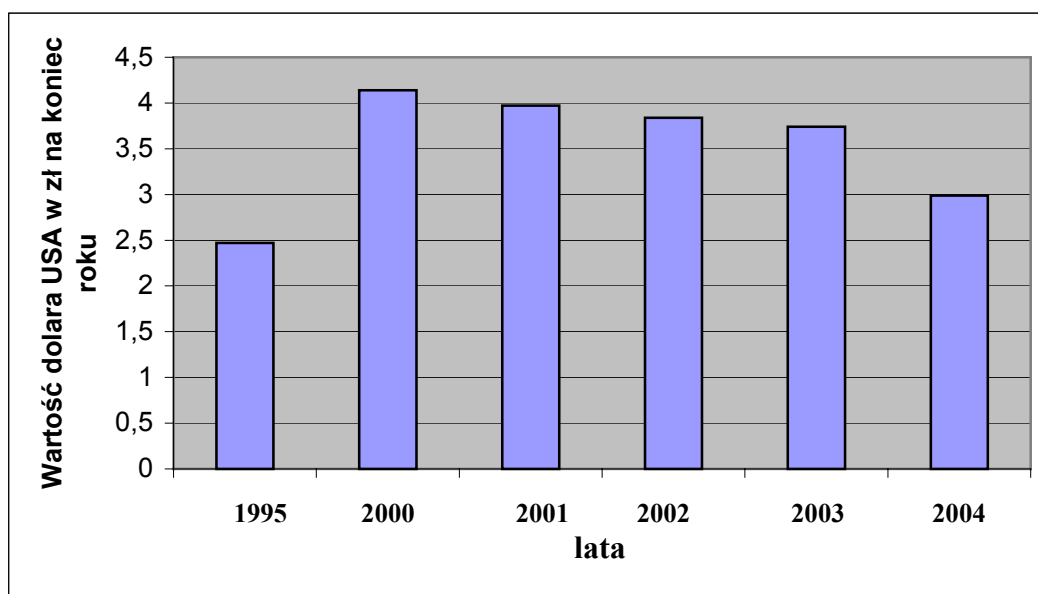
Źródło: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001, GUS, Warszawa 2001, s.706, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2003, GUS, Warszawa 2003, s.738-749, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2004, GUS, Warszawa 2004, s.834-835, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2005, GUS, Warszawa 2005, s.850-851,

Przyczyn takiego stanu rzeczy oczywiście można doszukiwać się wielu. Bez wątpienia jedną z nich był stan koniunktury gospodarczej w Polsce w latach 2001-2002. W wyniku niskiej koniunktury gospodarczej jak wiadomo, mamy do czynienia z obniżaniem popytu wewnętrznego o charakterze konsumpcyjnym jak i inwestycyjnym. W efekcie dochodzi do wypychania wytworzonych produktów na zewnątrz. Taka sytuacja wystąpiła w gospodarce polskiej na początku okresu transformacji, kiedy to w roku 1990 mieliśmy do czynienia z dodatnim saldem bilansu handlowego (Rocznik Statystyczny 1996,1996). Jednakże, bez wątpienia czynnikiem koniunkturalnym nie można wyjaśnić całego czasokresu. Dlatego też należy zwrócić uwagę również na inne czynniki. Przede wszystkim chodzi tu o następujące zmiany, które doprowadziły do stosunkowo trwałej poprawy salda bilansu handlowego:

- Poprawa konkurencyjności gospodarki polskiej na rynkach międzynarodowych wywołana postępującym procesem jej modernizacji,
- Członkostwo w Unii Europejskiej, a zatem i związany z tym tak zwany efekt kreacji strumieni handlowych oraz przesunięcia handlu (E. Kawecka- Wyrzykowska, 2005)

Mimo stosunkowo korzystnych tendencji w polskim handlu zagranicznym w ostatnich latach można również zauważyć zjawiska niepokojące, które w ścisły sposób wiążą się ze stanem finansów publicznych. Zjawisko to można zaobserwować dokonując analizy rysunku 1.

Rysunek 1. Poziom kursu walutowego złotówki w stosunku do dolara USA w wybranych latach.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001, GUS, Warszawa 2001, s.713, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2003, GUS, Warszawa 2003, s.757, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2004, GUS, Warszawa 2004, s.843, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2005, GUS, Warszawa 2005, s.859.

Od roku 2001 wyraźnie widoczny staje się postępujący z okresu na okres proces aprecjacji złotówki. Nie sposób nie powiązać tego zjawiska ze stanem finansów publicznych. Zwłaszcza, że rok 2001 był rokiem poważnego kryzysu finansów publicznych (por: tabela 1. i 2.). W roku 2005 oraz początkach 2006 zauważalny jest w dalszym ciągu brak jakichkolwiek przesłanek wskazujących na odwrócenie tendencji w tym zakresie w najbliższym czasie (www.nbp.pl/kursy/archiwum/internet, stan na 25 kwietnia 2006). W tym okresie kurs walutowy utrzymywał się na poziomie około 3,25zł za USD.

Co prawda czynnikami aprecjacji waluty krajowej są nie tylko zjawiska powiązane z budżetem państwa i polityką fiskalną. Na kurs walutowy mają bowiem wpływ czynniki zarówno o charakterze ekonomicznym, jak i pozaekonomicznym, w tym np. sytuacja polityczna. Jednakże w przypadku gospodarki polskiej występują nazbyt czytelne przesłanki, aby można było uzasadniać dominującą rolę innych czynników w kształtowaniu kursu walutowego w badanym okresie. Innymi słowy, można zauważyć, że w najbliższym okresie czasu umacniająca się złotówka może stać się czynnikiem hamującym wysoką dodatnią dynamikę polskiego eksportu. W związku z czym, jedynie zdecydowane działania, zmierzające do ograniczenia deficytu budżetowego mogą długookresowo utrzymać wysokie tempo wzrostu eksportu i w konsekwencji długookresowo poprawić saldo bilansu handlowego.

Podsumowanie

Z przeprowadzonej w pracy analizy można wysnuć kilka syntetycznych wniosków, które oczywiście mogą posłużyć do dalszych badań nad wybraną tematyką. W konsekwencji pogłębieniu i doprecyzowaniu wiedzy w wybranej dziedzinie.

Po pierwsze, można dostrzec teoretyczne zależności między realizowaną polityką fiskalną a wskaźnikami handlu zagranicznego, w szczególności saldem bilansu handlowego danej gospodarki. Co prawda, jest to zależność przede wszystkim pośrednia, ponieważ realizowany dany typ polityki fiskalnej wpływa przede wszystkim na poziom stóp procentowych i w konsekwencji na poziom kursu walutowego, który jest w tym przypadku determinowany przez wielkość popytu na daną walutę. Jednakże zależność w tym wypadku jest stosunkowo łatwo dostrzegalna.

Po drugie, od 2001 roku można zauważyć trwałą tendencję narastania deficytu budżetowego, który wymusza poszukiwanie źródeł jego finansowania. W konsekwencji dokładnie w tym samym roku zauważalny staje się proces aprecjacji złotówki. Należy to powiązać z wyżej wspomnianym zjawiskiem teoretycznym zdeterminowanym rosnącym popytem na walutę kraju, w którym dochodzi do wzrostu stóp procentowych na rynku finansowym. W ostatnim roku (2006) zauważalne staje się zjawisko poprawy sytuacji budżetowej, które bez wątpienia jest pochodną wysokiego tempa wzrostu gospodarczego, jednakże proces aprecjacji waluty krajowej wciąż postępuje. Można oczywiście doszukiwać się innych przyczyn tego zjawiska, jednakże jedną z nich może być z pewnością wciąż wysoki poziom deficytu budżetowego.

Wreszcie po trzecie, podlegająca stałemu procesowi aprecjacji złotówka, nie wywołała niekorzystnych tendencji w ostatnich latach w polskim handlu zagranicznym. W związku z powyższym można by sądzić, iż nastąpiła negatywna weryfikacja, postawionej na wstępie, hipotezy badawczej. W tym przypadku należy jednak zauważyć, że gospodarka polska w roku 2004 znalazła się w zdecydowanie odmiennym otoczeniu gospodarczym. W związku z czym, dzięki znanym z literatury efektom kreacji i przesunięcia handlu rekompensowane są straty z tytułu niekorzystnie kształtującego się kursu walutowego. Oznaczać to może również, że przyjęty czasokres badawczy może być zbyt krótki, aby wyciągnąć jednoznaczne wnioski z przeprowadzonych badań.

Reasumując, można zauważyć, że przeprowadzona analiza nie pozwala w pełni na wy-

ciągnięcie jednoznacznych wniosków, co do zależności między poziomem deficytu budżetowego a kursem walutowym oraz następnie stanem bilansu handlowego. Zależność ta w konsekwencji powinna być poddawana dalszym szczegółowym badaniom. Powinny one umożliwić wyciągnięcie konstruktywnych wniosków, dotyczących wyżej wspomnianych relacji dla dłuższego okresu czasu.

BIBLIOGRAFIA:

1. Bukowski S., (2005), Unia Ekonomiczna i Monetarna- wyzwania fiskalne: wnioski dla nowych krajów członkowskich UE, *Ekonomia*, nr 15, s. 35-49.
2. Chilimoniuk E., Czarny E., (2004), Otwieranie gospodarki polskiej w okresie transformacji systemowej, *Bank i Kredyt*, nr10- Dodatek.
3. Coricelli E., Ercolani V., (2002), Cyclical and Structural Deficits on the Road to Accession: Fiscal Rules for an Enlarged European Union, *Centrefor Economic Policy Research*, London, Discussion Paper, No 3672.
4. Fedorowicz Z., (1998), *Polityka fiskalna*, Wyd. WSzB, Poznań.
5. General Government Data. General Government Revenue, Expenditure, Balances and Gross Debt (2005), *European Commission, Directorate General ECFIN*
6. Gotz-Kozierkiewicz (2004), *Polityka fiskalna w Polsce z perspektywy członkostwa w Unii Europejskiej*, *Ekonomista*, nr 6.
7. Kawecka-Wyrzykowska (2004), Skutki przyjęcia przez Polskę wspólnej polityki handlowej Unii Europejskiej, *Zagraniczna polityka gospodarcza Polski 2003-2004*, IKCHZ, Warszawa .
8. Mackiewicz M.(2006), Przyczyny deficytu finansów publicznych w świetle teorii nowej ekonomii politycznej, *Gospodarka Narodowa*, nr 3.
9. Matkowski Z. (2004), *Gospodarka Polski na tle Europy Środkowo- Wschodniej*, *Bank i Kredyt*, nr 11-12.
10. Mundell R.A.(1963), *Capital Mobility and Stabilization Policy under Fixed and Flexible Exchange Rates*, *Canadian Journal of Economics*”, November .
11. M. Obstfeld(2001) *International Macroeconomics:Beyond the Mundell-Fleming Model*,IMF Staff Papers, Vol.47.
12. Pluciński M. (1999), *Makroekonomia gospodarki otwartej wybrane zagadnienia teoretyczno-empiryczne z perspektywy integracji polskiej gospodarki z rynkiem Unii Europejskiej*, WSHiFM, Warszawa.
13. *Polski handel zagraniczny w latach 2001-2005* (2006), *Ministerstwo Gospodarki, Departament Analiz i Prognoz*, Warszawa.
14. Reluga M. (2002), *Wpływ polityki fiskalnej na saldo bilansu płatniczego*, *Gospodarka Narodowa* , nr 1-2.
15. *Rocznik Statystyczny 1996* (1996), GUS, Warszawa.
16. *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2001, 2003, 2004, 2005* (2001, 2003, 2004, 2005), GUS, Warszawa.
17. *The Euro and Economic Policy. Legal and Political Texts adopted by the Council of the European Union and European Council* (1999), *General Secretariat of the Council of the European Union*, January.
18. www.mf.gov.pl , stan na dzień 26 kwietnia 2006.
19. www.nbp.pl/kursy/archiwum/internet , stan na dzień 26 kwietnia 2006.